

POSTANOWIENIE

Dnia 12 września 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Kazimierz Klugiewicz

SSN Piotr Mirek

w sprawie **K. B.**

skazanego z art. 148 § 1 k.k. i in.,

po rozpoznaniu na posiedzeniu w Izbie Karnej

w dniu 12 września 2017 r.

z urzędu, kwestii możliwości wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 2 lipca 2004 r., zmieniającym wyrok Okręgowego w [...] z dnia 21 stycznia 2004 r., na podstawie art. 542 § 3 k.p.k.,

p o s t a n o w i ł

stwierdzić brak podstaw do wznowienia postępowania z urzędu.

UZASADNIENIE

Wyrokiem Sądu Okręgowego w [...] z dnia 21 stycznia 2004 r., sygn. akt III K ../02, K. B. uznany został za winnego szeregu zarzucanych mu w akcie oskarżenia czynów (m.in. dwukrotnie z art. 148 § 1 k.k.), za co skazano go na karę łączną dożywotniego pozbawienia wolności.

Orzeczenie powyższe zostało częściowo zmienione wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 2 lipca 2004 r., sygn. akt II AKa 1.../04, a kasację wniesioną od tego rozstrzygnięcia przez obrońcę skazanego Sąd Najwyższy

postanowieniem z dnia 10 czerwca 2005 r., II KK 433/04, oddalił jako oczywiście bezzasadną.

W piśmie skazanego z dnia 8 lutego 2017 r., poza podniesieniem szeregu okoliczności, które zdaniem skazanego winny skutkować wznowieniem postępowania, a które zostały objęte odrębną sprawą, K. B. zasygnalizował również wystąpienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. Wystąpienie wskazanego wyżej uchybienia powiązał z faktem, że w czasie ogłaszania w dniu 21 stycznia 2004 r. przez Sąd Okręgowy w [...] wyroku w sprawie III K .../02, nie był obecny jego ówczesny obrońca z urzędu adw. M. P., a okoliczność ta powinna – jego zdaniem – skutkować wznowieniem postępowania z urzędu.

W pisemnym stanowisku prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o stwierdzenie braku podstaw do wznowienia z urzędu postępowania Sądu Okręgowego w [...] prowadzonego pod sygn. akt III K .../02, wywodząc, że ogłoszenie wyroku nie jest czynnością należącą do elementów rozpoznania sprawy, a tym samym obecność obrońcy z punktu widzenia interesów oskarżonego jest obojętna.

Ustosunkowując się do stanowiska prokurator w kolejnym piśmie z dnia 21 sierpnia 2017 r. skazany podniósł szereg okoliczności związanych z prowadzonym w jego sprawie postępowaniem, które miałyby świadczyć o braku po stronie ówczesnego obrońcy z urzędu adw. M. P. właściwego realizowania przez niego czynności obrończych. Nadto, wskazał, że w postępowaniu prowadzonym przez Sąd Okręgowy w [...] pod sygn. akt III K .../04, w przedmiocie wyroku łącznego, z naruszeniem art. 390 § 1 k.p.k., nie został doprowadzony na rozprawę w dniu 18 października 2004 r., co skutkować powinno stwierdzeniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

O ile zgodzić należy się z prokuratorem, że w niniejszej sprawie nie wystąpiły okoliczności skutkujące koniecznością wznowienia postępowania w oparciu o

przepis art. 542 § 3 k.p.k., o tyle nie do końca można podzielić zaprezentowaną w tym przedmiocie argumentację.

Zajmując stanowisko co do sygnalizacji skazanego (art. 9 § 2 k.p.k.) odnośnie wystąpienia w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji okoliczności skutkującej bezwzględną przyczyną odwoławczą określoną w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. oskarżyciel publiczny wywiódł, odwołując się do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2003 r., IV KK 456/02, że taka czynność jak ogłoszenie wyroku nie należy do kategorii „rozpoznanie sprawy”, a tym samym nieobecność obrońcy ówczesnego oskarżonego w czasie tego ogłoszenia nie daje podstaw do wznowienia postępowania z urzędu w oparciu o wskazaną przez K. B. przesłankę.

Rzecz w tym, że pojęciem „rozpoznania sprawy” ustawodawca operuje w przepisie art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. (rozpoznanie sprawy podczas nieobecności oskarżonego, którego obecność była obowiązkowa), i do tej problematyki odnosił się Sąd Najwyższy w cytowanym przez prokuratora orzeczeniu. Natomiast kwestię obrony obligatoryjnej reguluje kompleksowo art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., zgodnie z którym zaskarżone orzeczenie ulega uchyleniu niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia, jeżeli „oskarżony w postępowaniu sądowym nie miał obrońcy w wypadkach określonych w art. 79 § 1 i 2 oraz art. 80 lub obrońca nie brał udziału w czynnościach, w których jego udział był obligatoryjny”. W związku z tym czynienie rozważań na kanwie pojęcia „rozpoznanie sprawy” i odróżnienie tego etapu postępowania od etapu „rozstrzygania”, którego zewnętrznym wyrazem jest ogłoszenie wyroku, jakkolwiek co do zasady w pełni trafne, nie ma przełożenia w procesie wykładni art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., przy interpretacji którego istotne jest wyłącznie zdekodowanie takich zawartych w nim pojęć jak „postępowanie sądowe” oraz „czynności, w których jego (obrońcy – przyp. SN) udział jest obowiązkowy”.

Przez pierwszą ze wskazanych wyżej przesłanek tj. „postępowanie sądowe” rozumieć należy przeprowadzenie rozprawy głównej i wydanie końcowego orzeczenia, przy zachowaniu wszelkich warunków ustawowych, a zatem tok czynności procesowych od momentu określonego w art. 381 k.p.k. do momentu określonego w art. 418 k.p.k. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27

lutego 2007 r., I KZP 38/06, OSNKW 2007, z. 3, poz. 23). Z kolei zwrot „oskarżony (...) nie miał obrońcy” oznacza zarówno całkowity brak obrońcy w sytuacjach określonych w art. 79 § 1 i 2 k.p.k. oraz art. 80 k.p.k., jak i sytuacje, gdy we wskazanych wypadkach obrońca został formalnie ustanowiony, ale zrealizowanie obrony oskarżonego było w sensie materialnym niemożliwe z powodu niezachowania warunków, które czyniłyby tę obronę realną, np. niezapoznanie się przez obrońcę z aktami sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2006 r., IV KK 188/06, R-OSNKW 2006, poz. 2170). Z sytuacją braku obrońcy mamy również do czynienia wtedy, gdy obrońca niezbędny okazał się dotknięty chorobą psychiczną lub był nieuprawniony do występowania w tej roli na podstawie przepisów ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o advokaturze (tj.: Dz. U. 2016, poz. 1999 ze zm.) lub ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tj.: Dz. U. 2016, poz. 233 ze zm.), a także gdy z uwagi na potrzebę zachowania realności obrony formalnej jeden obrońca niezbędny bronił kilku oskarżonych, mimo że ich interesy były sprzeczne (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2004 r., IV KK 276/04, R-OSNKW 2004, poz. 2276).

Bez wątplenia wskazana wyżej okoliczność nie wystąpiła w postępowaniu prowadzonym przez Sąd Okręgowy pod sygn. akt III K ../02. Przez cały tok postępowania sądowego ówczesny oskarżony K. B. reprezentowany był przez wyznaczonego – jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego (k. 1228) – obrońcę z urzędu w osobie adw. M. P., który wykonywał tę obronę do czasu prawomocnego zakończenia postępowania wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 21 lipca 2004 r. (art. 84 § 2 k.p.k.), a następnie wyznaczony osobnym zarządzeniem z dnia 12 lipca 2004 r. (k. 1984) sporządził i podpisał kasację. Obrona ta była więc przez wymienionego adwokata realizowana przez cały tok postępowania, o czym przekonują zapisy w poszczególnych protokołach rozprawy, świadczące o jego aktywności, czego nie może podważyć obecny, subiektywny wywód K. B. zawarty w piśmie z dnia 21 sierpnia 2017 r., kwestionujący poprawność działań procesowych podejmowanych przez tego obrońcę.

Drugi wypadek naruszenia przepisów o obronie obligatoryjnej skutkujący uchybieniem z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. to, jak zasygnalizowano wyżej, brak udziału obrońcy w czynnościach, w których jego udział był obowiązkowy. Uchybienie w tej

postaci wystąpi więc zawsze wtedy, gdy obrońca nie uczestniczył w czynnościach, pomimo że przepis szczególnie wyraźnie taki obowiązek przewidywał.

W czasie rozpoznawania przedmiotowej sprawy ustawa przewidywała obowiązkowy udział obrońcy:

- w rozprawie sądu pierwszej instancji w wypadkach wskazanych w art. 79 § 3 k.p.k. w zw. z § 1 i 2 tego przepisu oraz w rozprawie przed sądem okręgowym, gdy oskarżonemu zarzucono zbrodnię lub był pozbawiony wolności (art. 80 k.p.k.) – obecnie wyłącznie w wypadku zarzutu zbrodni,
- w rozprawie apelacyjnej w sytuacji określonej w art. 79 i 80 oraz w innych wypadkach, gdy prezes sądu lub sąd uznał to za konieczne (art. 450 § 1 i 2) – aktualnie zawsze wypadku wystąpienia okoliczności określonej w art. 79 i 80 k.p.k.,
- w rozprawie apelacyjnej w przypadku określonym w art. 451 k.p.k.,
- w posiedzeniach, w których udział oskarżonego był obowiązkowy (art. 79 § 3 *in fine* k.p.k.), np. w posiedzeniu w przedmiocie orzeczenia środka zabezpieczającego określonego w art. 94 k.k. albo 95 k.k. (art. 339 § 5 k.p.k.) – obecnie art. 93a § 1 pkt 4 k.k., w sytuacjach określonych w art. 341 § 1 k.p.k. i art. 343 § 5 k.p.k. – w obu wypadkach zdanie trzecie – jeżeli prezes sądu lub sąd tak zarządził,
- w postępowaniu karnym w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych - w sytuacjach określonych w art. 671 k.p.k.

Obowiązkowy udział obrońcy (zresztą podobnie jak samych stron i ich pełnomocników) nie dotyczył natomiast i nadal nie dotyczy ogłoszenia wyroku. Przesądza o tym brzmienie art. 419 § 1 k.p.k., zgodnie z którym niestawiennictwo stron, ich obrońców i pełnomocników nie stoi na przeszkodzie ogłoszeniu wyroku. Nie ma przy tym znaczenia przyczyna niestawiennictwa, a jednocześnie nie stosuje się w takim wypadku art. 117 § 2 k.p.k., który wskazuje sytuacje, w jakich czynności się nie przeprowadza (zob. K. Eichstaedt (w:) D. Świecki (red.): Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2017, t. I, s. 1581).

Tym samym obecność adw. M. P. (który wziął udział sam lub poprzez substytutów we wszystkich innych czynnościach) na ogłoszeniu wyroku Sądu Okręgowego w [...] w dniu 21 stycznia 2004 r. nie była obowiązkowa, w związku z czym jego niestawiennictwo – dopuszczone przez ustawodawcę – nie mogło

skutkować bezwzględny powodem odwoławczym wskazanym w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.

Żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego w niniejszym postępowaniu wznowieniowym nie mogła mieć podnoszona przez skazanego okoliczność niedoprowadzenia go na rozprawę przed Sądem Okręgowym w [...] w dniu 18 października 2004 r., na której to rozprawie pod sygn. akt III K ../04, wydany został wyrok łączny obejmujący m.in. kary wymierzone wyrokiem Sądu Okręgowego w [...] z dnia 21 stycznia 2004 r., sygn. akt III K ../02, i to z kilku powodów.

Po pierwsze, sprawa o wydanie wyroku łącznego toczyła się w ramach odrębnego postępowania już po prawomocnym zakończeniu sprawy o sygn. akt III K ../02, co nastąpiło z dniem wydania w dniu 2 lipca 2004 r. przez Sąd Apelacyjny w [...] wyroku pod sygn. akt II AKa ../04.

Po drugie, w sprawie III K ../04 wyrok Sądu Okręgowego w [...] nie został zaskarżony i uprawomocnił się w dniu 25 października 2004 r., w związku z tym co do wznowienia tego odrębnego postępowania byłby właściwy – stosownie do regulacji art. 544 § 1 k.p.k. – Sąd Apelacyjny w [...], a nie Sąd Najwyższy.

Wreszcie po trzecie, nie może być mowy o wystąpieniu w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. z odwołaniem się do regulacji art. 390 § 1 k.p.k. Przepis ten dotyczy postępowania merytorycznego w toku którego przeprowadza się czynności dowodowe. Natomiast obecność oskarżonego na rozprawie o wydanie wyroku łącznego reguluje w sposób autonomiczny art. 573 § 2 k.p.k., zgodnie z którym stawiennictwo osobiste skazanego nie jest obowiązkowe, chyba że sąd postanowi inaczej. W przypadku sprawy prowadzonej pod sygn. III K ../04 takie postanowienie nie zapadło. Co więcej, wobec niesprowadzenia skazanego na rozprawę w dniu 18 października 2004 r. w rozprawie tej uczestniczył obrońca z urzędu, na co z kolei pozwalał powołany wyżej art. 573 § 2 zd. drugie k.p.k. w zw. z art. 451 k.p.k.

Wobec niestwierdzenia uchybienia zasygnalizowanego w wystąpieniu skazanego K.B., jak również innych okoliczności stanowiących podstawę do

wznowienia postępowania z urzędu w oparciu o przepis art. 542 § 3 k.p.k., Sąd Najwyższy postanowił jak w części dyspozytywnej.

kc